

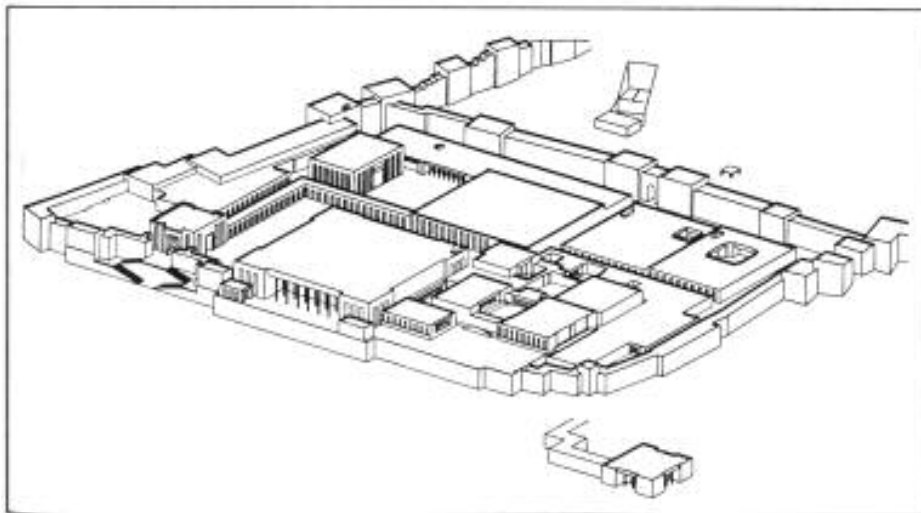
نیارش تخت جمشید

ساختمانهای "تخت جمشید" نزدیک به پنج سده پیش از میلاد (آغاز ساخت ۵۱۸ پ.م) ساخته شده اند و عبارتند از: پلکان بزرگ ورودی، دروازه ملل، آپادانا، تالار صد ستون، ورودی کاخ مرکزی، تچرای داریوش، هدیش خشیارشا و حیاط روبروی آن، تالار شورا، خزانه شاهی و ساختمانهای دیگر. در نقشه این ساختمانها، درونگرایی بخوبی دیده می شود. بدین گونه که هر ساختمان دارای فضاهای خدماتی و راهرو بوده و نیاز به دیگر فضاها نداشته است.^۱

بخشی از اجزاء نیارشی این ساختمانها، تیر و ستون بوده و از چوب در ساخت تیرپوشهای تالار "آپادانا" بهره گیری شده بود. دیوارها نیز ستبر بوده و بر روی آن با سنگ تراش آمود شده است. نمای بیرونی از تخته سنگ و نمای درونی از کاشی لعاب دار بوده است.

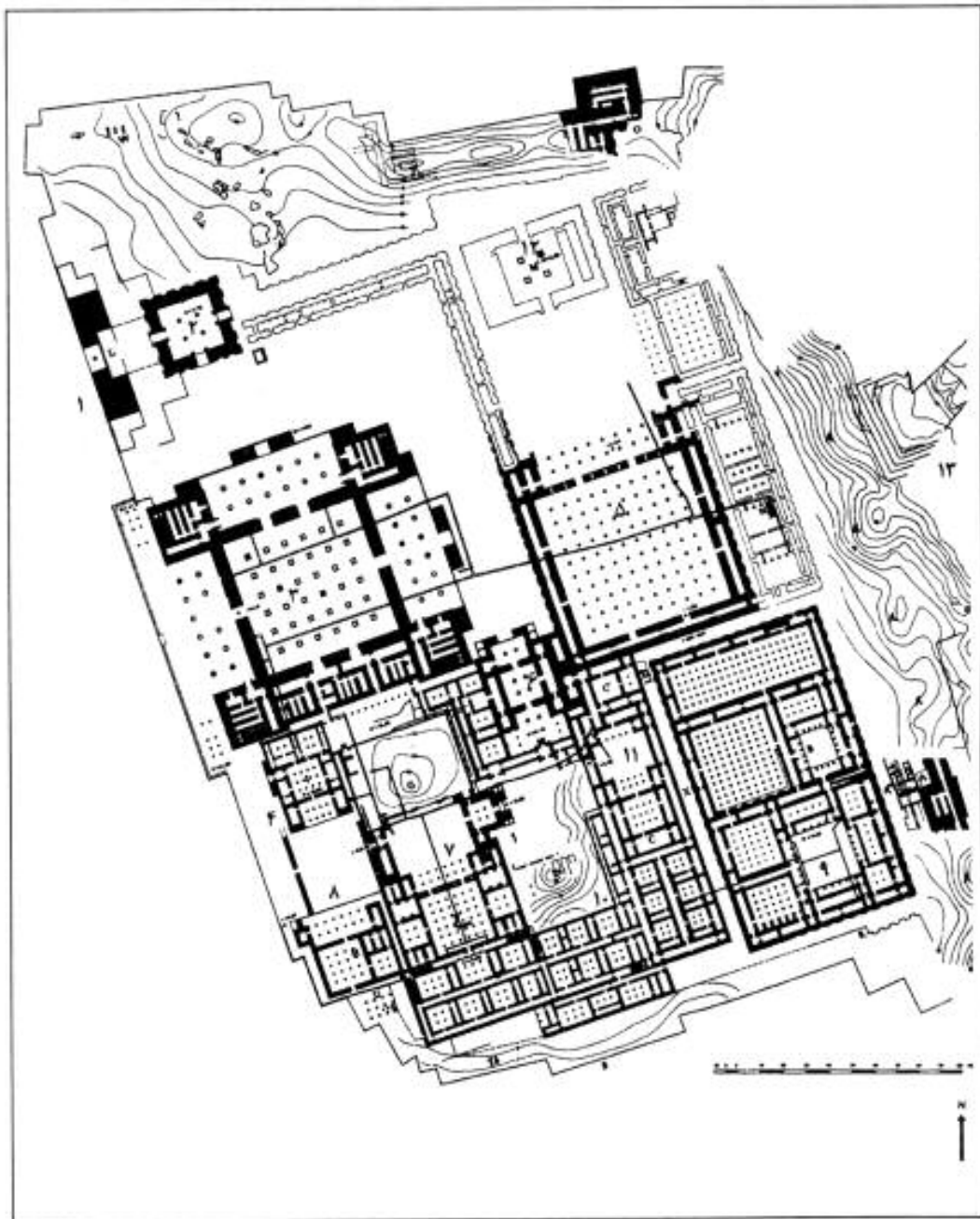
ستونهای "تخت جمشید" از بلندترین ستونهای ساخته شده تا آنزمان در تمام دنیا می باشند. بر روی این ستونها، "پالار" یا تیر اصلی و روی آن "فوسب" گذاشته می شد.^۲

تخت جمشید در زمان اردشیر سوم
دید از جنوب غربی، پلکان و آپادانا در
سمت چپ نقشه دیده می شوند
(از کتاب مجموعه آثار معماری ستیاریان).

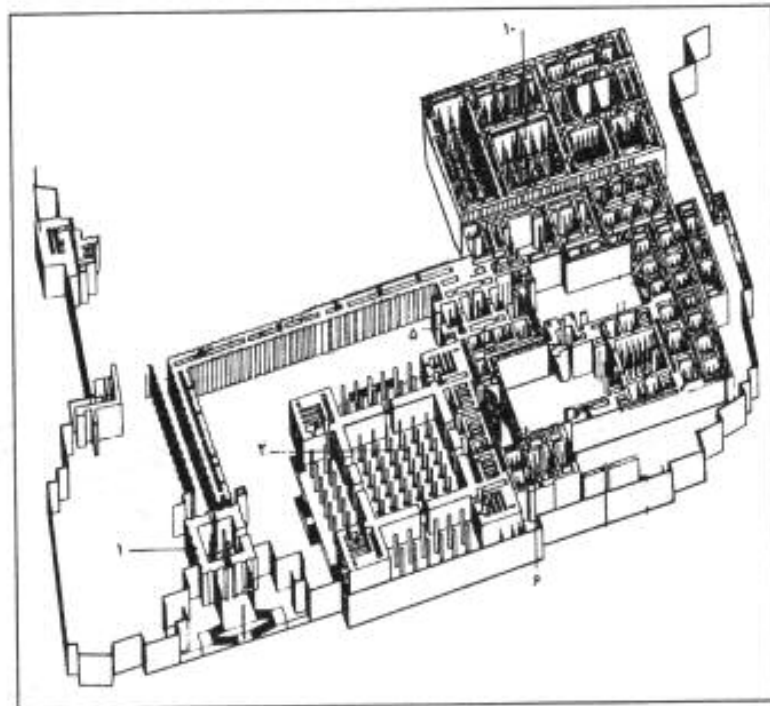
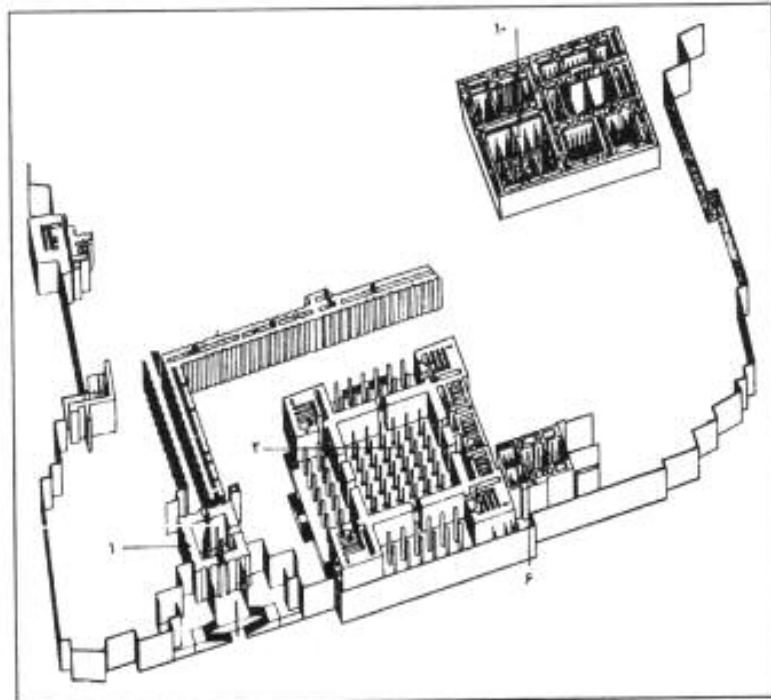
^۱ - پیرنیا، محمد کریم. سبک شناسی معماری ایرانی. نشر پژوهنده- معمار. مهر ماه ۱۳۸۰. ص ۷۳.

^۲ - همان. ص ۷۴.

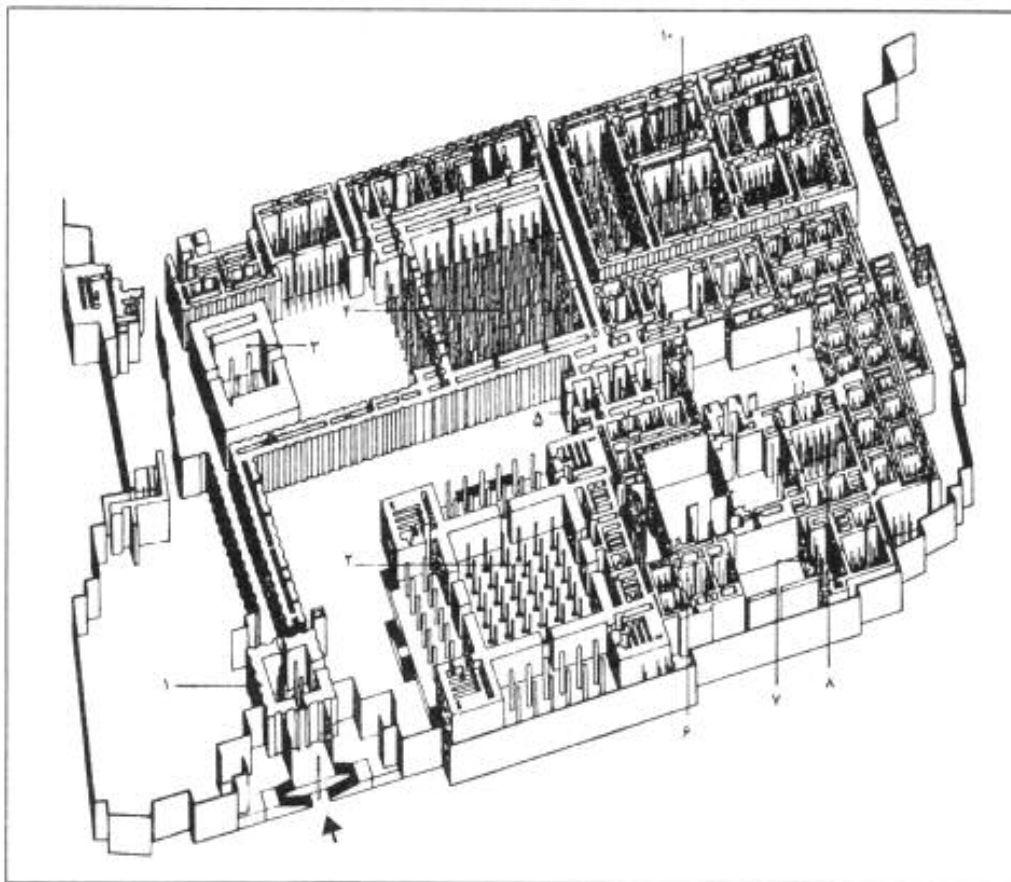
نگاره ۴۵-۲ نقشه صفا تخت جمشید (به نقل از کمیته قلمی شرح مسمو تخت جمشید)

- ۱- پلکان اصلی ۲- دروازه مل ۳- کاخ آپادانا ۴- کاخ نارویس (نهر) ۵- کاخ صد ستون ۶- تالار شوری یا کاخ سه دری ۷- کاخ خشایارشا یا هدیش
 ۸- کاخ اردشیر اول ۹- گنجینه ۱۰- حرمسرای خشایارشا ۱۱- لغوش ۱۲- دروازه ننگام ۱۳- آرامگاه اردشیر سوم

نگاره ۵۱-۲: تخت جمشید
در زمان داریوش بزرگ

نگاره ۵۲-۲: تخت جمشید
در زمان خشایارشا

نگاره ۵۰-۲: تخت جمشید، سه بعدی برش خورده از ساختمان‌ها (طرح از دایره المعارف ایتالیایی). ۱-روزه مل ۲-آبانا ۳-روزه تمام ۴-کاخ صدستون
 ۵-تالار شوری ۶-کاخ بلریش، تچرا ۷-کاخ لردشیر لول ۸-کاخ خشیارشا، هدیش ۹-حرمسرای خشیارشا ۱۰-گنجینه

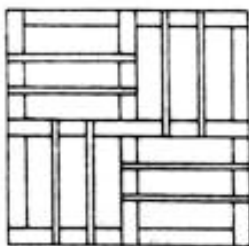
در معماری پارسی، آسمانه تخت با تیر و ستون اجزاء اصلی ساختمانی بوده است. از چوب بسادگی می شد برای پوشش دهانه هایی از $\frac{2}{5}$ تا $\frac{3}{5}$ گز بهره گیری کرد. ولی در معماری "تخت جمشید" دهانه میان دو ستون را تا حدود ۶ گز ($\frac{6}{4}$ متر) رسانده اند و این بزرگترین دهانه چوب پوش در جهان آنروز بود. چنین چوبی در خور این دهانه در ایران یافت نمی شد. از این رو آنها چوبهای درخت کنار را از جبل عامل لبنان از راه شوش به "تخت جمشید" رسانده اند و آنرا بکار برده اند. نیز پارسیان اتاقهایی می ساختند که دو ستون در میان آن بود و دو تیر چوبی را بر روی هم با کنف می بستند و روی ستونها می گذاشتند. بدین گونه به توانایی باربری تیر می افزودند. در "تخت جمشید"، تالار هدیش خشیارشا را با بیست ستون ساخته اند که فاصله زیر سری آنها نزدیک به سه گز و دهانه میان دو ستون چهار گز می باشد.

در معماری پارسی، نوآوریهای شگفتی در ساخت آسمانه تخت بکار برده می شد. برای نمونه در تیرریزی آسمانه برای اینکه تیرچه ها در دو دهانه کنار هم، سنگینی بار را بر روی یک تیر باربر نگذارند، راستای چیدن آنها را تغییر می دادند. بدین گونه سر هر تیرچه بالشتکی به پهنای یک تیر باربر پیدا می کرد و این برای گسترش بار تیرچه بهتر بود.^۳

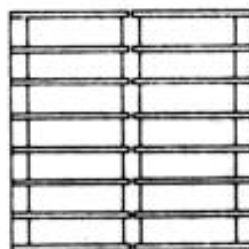
^۳- همان. ص ۵۸ و ۵۹.

مجموعه "تخت جمشید" بر روی سکویی که ۱۲ متر ارتفاع داشت، برپا شده بود. بخش تشریفاتی آن "تالار مدعوین" بود که هر طرف آن ۷۸ متر طول داشت. سقف این تالار توسط ۳۶ ستون که هر یک ۱۲ متر بلندی داشت، برپا نگه داشته شده بود. روبروی این تالار در داخل یک حیاط "تالار صد ستون" قرار داشت.^۴

معماری کاخهای هخامنشی، تیرپوشهای ستوندار بوده است. از ویژگی مهم آنها چهار دیواری بوده که در بین آنها تعدادی ستون قرار داشته اند و در جلو ساختمان، ایوانی ستوندار وجود داشته که از دو طرف پله می خورده است. این ستونها از هر ستون مشهوری در یونان باریک تر هستند و فاصله آنها از هم نیز بسیار زیاد و تعداد شیارهایشان نیز بیشتر است. تعداد شیارهایشان در "تخت جمشید" از ۴۸ تا ۵۲ عدد می رسد ولی شیارهای ستونهای یونان ۱۶ تا ۲۲ عدد است. کل ارتفاع آنها در "تخت جمشید" ۲۱/۱۴ متر و فاصله بین آنها ۴ تا ۶ برابر قطر و یا اندکی بیشتر است ولی فواصل ستونهای یونانی از هم ۱/۲۲ تا ۲/۶۶ برابر قطر بوده است.

تیر ریزی در زمینه مربع
و استفاده از سطح انکاء بیشتر

در این شکل سطح انکاء کم است

سرستونها بسیار نو ظهورند؛ آنها از طومارهایی تشکیل یافته اند که بر رویشان بخش جلویی یک جفت گاو به صورت پشت به پشت قرار گرفته اند؛ بر روی پشت آنها تیر حمالی قرار داشته که از جلو ستون بیرون می آمده تا تیرهای عرضی سقف را نگه دارد. پیشانی هیچیک از کاخها بجا نمانده ولی می دانیم که آنها چگونه بوده اند. با استفاده از نمای کاخی که در گورهای صخره ای "تخت جمشید" و نقش رستم بر روی صخره حکاکی شده اند، می توان به شکل آنها پی برد. سقف کاخها، تیرپوش و مسطح بوده است. درختهای سرو که از جاهای دور به "تخت جمشید" آورده می شده برای اینکار مورد استفاده قرار می گرفته اند. "دلافوا" یکی از سیاحان، آثاری از سرو سوخته را در خرابه ها یافته است. این سقفهای مسطح با لایه ضخیمی از گل و کاه و غیره پوشانده می شده اند. گرچه درها و پنجره ها در "تخت جمشید" از ستون سنگی یکپارچه هستند، ولی دیوارها از خشت خام بوده اند. این دیوارها در تالار صد ستون از ۱۸۰ تا ۲۷۰ سانتیمتر ضخامت داشته اند. بدون شک روی آنها را با کاشی پوشانده بوده اند. کاخهای هخامنشی با پیروی از سبک آشور، بر روی سکوی بلندی که پله می خورده ساخته می شده است. سنگ چینی دیوارها بسیار عظیم بوده و اتصالات آنها با بستهای دم چلچله ای آهنی بوده است. "سیمان" اصلا مورد استفاده قرار نمی گرفته و هر رگه ای از سنگ اندکی عقب تر از رگه زیر گذاشته شده است.^۵

<http://pardis.150m.com>

YAGHESHI
A PERSONAL SITE

^۴ - راف، رابرت. تاریخ هنر جهان. ترجمه عربعلی شروه. اسرار دانش. زمستان ۱۳۷۸. ص ۸۹

^۵ - کرسول، ک. معماری ایران. ترجمه عربعلی شروه. اسرار دانش. زمستان ۱۳۷۸. صص ۲۹-۳۲